עֲלֵים לתרופה

מפרד"ס התורה ומשדה החסידות

בס"ד, ערב שבת קודש
פרשת בהעלותך (באר"י)
י"ג סיון תש"פ
*
שנה כ"ה גליון א'ריח

בסיוע קרן **יקר למרדכי** לע"נ הרה"ח ר' **מרדכי** ב"ר **מאיר אריה** ז"ל רייז וזוג' מרת **רחל פרומט** ע"ה בת הגה"ח ר' **אברהם צבי רומעלט** זצ"ל

לקח טוב

אור המנורה – עדות שהשכינה שורה בתוך כל בן ישראל

תוקף ציפייתו ועוצם תקוותו של אדם להגיע אל יעד מסויים, תלויים במדת קירבתו אל אותו יעד. אם קרוב אליו הדבר מאד, הרי שיעשה כל אשר לאל ידו על מנת להגיע, מאחר שבעיני שכלו רואה הוא את יעדו לפניו ועוד מעט יעמדו רגליו בשערי המקום הנכספ, ועקב כך מתגברת ציפייתו ומתעצמת תקוותו, וממילא מוכן הוא לכל מאמץ שיידרש בכדי להביא את הדבר לידי גמר, כי בהישג ידו הוא.

מאידך אם ירחק המקום ממנו כברת דרך ארוכה, ואף אינו יודע מדת הריחוק אם יספיקו לה מספר חודשים של נסיעה או שנה שנתיים, מובן מאליו שקשה לו להתלהב לקראת יעדו הנמצא מעבר לים וספק אם יגיע אליו כל עיקר. המשאלה והתוחלת נחלשות והולכות, וכתוצאה מכך איננו מסוגל לאזור כוח בנפשו לנקוט במאמץ מה על מנת להגיע אל אותו יעד, עד שבסופו של דבר אומר לנפשו נואש, יען כי כבר דעכה תקוותו ונכבה נרה.

זאת אומרת: קירבתו אל יעדו תגדיל ציפייתו ותמציא לו כחות הנפש, בעוד שריחוקו ממנו תחליש את תקוותו וכוחו.

במה דברים אמורים, כאשר היעד הנרצה הוא ממנו והלאה ועדיין לא הגיע אליו. אולם אם ברור לו הדבר, בלי צלו של ספק, שאיננו רחוק וגם לא קרוב, אלא כבר הגיע אל יעדו ועומד הוא במקום הנכספ, אלא שמפאת איזו סיבה צדדית עדיין אין עיניו מסוגלות לראות את המקום ההוא, הרי שאין הדבר טעון מאמץ של כוח. אין לו אלא להסיר את אותה הסיבה המונעת את ראיית הדבר במו עיניו. גם אם הסרת הסיבה קשורה בטירחה מסויימת, אין הדבר נחשב בכוחות הנפש התלויים בעוצמת תקוותו, שהרי כבר הגיע אל מחוז חפצו, רגליו עומדות על מפתן הבית ואין לו אלא למצוא את המפתח לפתוח את הדלת...

אותיות מחכימות

אמרו חז"ל (סכה כב:) "וכי לאורה הוא צריך? אלא עדות היא לכל כלי עולם שהשכינה שורה בתוך ישראל". ביאור דברי חז"ל ע"ד שאמרו (אבות פ"א מי"ב) אוהב שלום ורודף שלום ומקרבן לתורה. היינו כמו שהאדם נהנה לעין, עיקר עבודת ישראל שידע שהוא עומד בקו השוה, שכל יתנהגה שהוא מאנשים רומי המעלה, וכל יתענג האדם לאמור נואם, בזכרו את אשר חטא ומרד, ויאמר בהאיך אנפין ניקוש קמי מלכא עילאה ולבא בהיכל המלך בתורה ומצות, ומה נחשב תורתו ועבודתו. כי זה הוא רק עצת היצר הרע, ותועבת ה' גם שניהם. אך יחזק עצמו במאמר חכז"ל הקדושים (קידושין מ.) לעולם יראה אדם כאילו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את כל העולם לכף זכות. והענין הוא, **כי החלק אלקי אשר מושרשת בלב איש ישראל כל נכלה ונפסד ח"ו, ובנילון הזה יוכל להחיותו ולהעניב אחריתו.**

וזהו: "וכי לאורה הוא צריך", היינו שכל יאמר האדם שעשיית המצות הוא רק לאנשי מעלה שמאירים בעשיית המצות לכל העולמות, אבל לא לחלל אישים כמוני, כי לאורה הוא צריך? אלא "עדות היא **לכל כלי עולם**" שהשכינה שורה בתוך בני ישראל, כי לכל איש ואיש נפח נשמת רוח חיים בקרבו, ובהנילון אלקי היא הקוסטא דחיותא יוכל כאו"א לשוב לשרשו ולעבוד עבודת ה' כהגליקים הגדולים.

ישמח ישראל

קל וחומר בן בנו של קל וחומר בבן ישראל שאינו מוצא את עצמו מסוגל להאיר בעבודת הקודש. תינה אם היתה הארתו הנכספת בריחוק מקום, אז היה העדר תקוותו מובן. אמנם אין הדבר רחוק ממנו וגם לא קרוב, כי בקרבו הוא. אור השכינה שוכן בקרב כל יהודי באשר הוא, ואין לו אלא לגלות את האור אשר בתוככי נשמתו.

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **יוסף פארהאנד** ז"ל
בן הג"ר **מרדכי** הי"ד אב"ד דנייטרא
[בן הג"ר **משה ממאקאוו** זצ"ל]
נלב"ע ביום ו' סיון – א' דחג השבועות
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח על ידי בנו
ידידנו הנדיב הנכבד הנגיד המפואר
הרה"ח ר' **משה פארהאנד** שליט"א

לעילוי נשמת הרה"ח
ר' **שלמה** ב"ר **מנחם ישכר** ע"ה
נלב"ע ביום י"ז סיון תש"כ
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח על ידי בנו
ידידנו הנדיב הנכבד הנגיד המפואר
הרה"ח ר' **יחזקאל ראנד** שליט"א

פלאות עדותיך

סגולת אמירת פסוק "ולא יהיה בבני ישראל נגף"/ הפסוק "קומה ה' ויפוצו אויביך" – זו היא תפלת הדרך של בני ישראל במדבר/ תקמ"ו טעמים היו טועמין במן!/ "עד אשר יצא מאפכם" – תיכף כשהתחילו לאכול!/ רובם מתו מהחבטה כשנפל השליו על ראשם

ואתנה את הלוים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקודש (ח, יט). וברש"י: "חמש פעמים נאמר 'בני ישראל' במקרא זה, להודיע חיבתן, שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה. זו ראיתי בבראשית רבה (ג, ה)".

דבר מופלא - בסגולת אמירת זה הפסוק - מובא בסידור הקדמון **'סידור ר' הירץ ש"צ'** (נדפס לראשונה בטוהינגן בשנת ש"כ), בפיסקא של "צור ישראל", אותו פותח בזו הלשון: **"מהרי"ל** הגיה בכתיבת ידו בתפלה של ק"ק **וירמיישא**..."', ובסיום הגהתו כתב: **"ראוי להתפלל שלא יהא נגף בישראל שנאמר 'ואתנה את הלוים נתונים לאהרן' ומסיים 'ולא יהיה נגף' [וגו']**. פרשת בהעלותך. עכ"ל (-של מהרי"ל).

ומי יתן שומע לי בעידן ריתחא, לומר [הפסוק] **'ולא יהיה נגף', כל שלשים** [יום]**, וינצלו מאבלות שלשים, כי בפסוק הזה יש בו ל' תיבות"**. עכ"ל סידור ר' הירץ ש"צ.

*

ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך (י, לה). חידש בעל **ה'בכור שור'** - וכן הוא בשאר פירושי רבותינו בעלי התוס' - שהתפילה בפסוק זה היתה תפילת הדרך שהתפללו בני ישראל במדבר, וז"ל: '"קומה ה' ויפוצו אויביך' - אם נתאספו (-מן האומות) לבוא לקראת ישראל ולארוב להם - 'יפוצו אויביך' ולא ימצא בם שנים יחד. אם יבואו, ינגפו 'וינוסו' ולא תהיה להם תקומה. **וזו היא תפילת הדרך**".

*

והמן כזרע גד הוא וגו' (יא, ז). דבר פלא איתא **ב'ילקוט שמעוני'** (שיר השירים, רמז תתקפו): '"ופריו מתוק לחכי' (שיה"ש ב, ג) - זה המן שירד לישראל בעין יפה, **והיו ישראל טועמין בו תקמ"ו טעמים**, מנין מתו"ק".

*

ונתן ה' לכם בשר ואכלתם וגו'. עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא וגו' (יא, יח-כ). ומבאר **ה'מאור ושמש'** בזה"ל: "פירוש, כי מטבע האדם, אחרי שמילא תאוותו כל צרכו ואכל אכילתו גסה, נמאס בעיניו לאכול עוד (כמ"ש כאן רש"י בד"ה עד אשר), אבל קודם שמילא כריסו הוא מתאווה להמאכל למלאות תאוותו. אבל הקב"ה אמר, שיתן להם מין בשר אשר **תיכף כשיתחילו לאכול יתמאס בעיניהם**. וזהו: 'ואכלתם וגו' עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא', רצה לומר, תיכף בהתחלתם לאכול יהיה להם לזרא, וימאס בעיניהם" וכו' (עעו"ש באריכות).

*

ויגז שלוים מן הים (יא, לא). איתא ב'ספרי': "יש אומרים, הרגה בירידתה יותר ממה שהרגה באכילתה".

וב'בעל הטורים' איתא: "ויגז, ב' במסורה, 'ויגז שלוים' ואידך 'ויגז [את] ראשו' באיוב (א, כ). וזה הוא שיש במדרש: יותר ממה שהרג בהם השליו על ידי אכילה, **הרג בהם על ידי ירידה ונפילה, שנפל על ראשם**, כשם שנאמר באיוב 'ויגז [את] ראשו' והיה מתאבל על בניו שנפל עליהם הבית, **כך בכאן היו מתאבלים על אותם שמתו מנפילת השליו".**

1. הוא מאיר שם אודות הנוסח המדוייק בפיסקא זו, וכותב: "... ולפי זה לא גרסינן 'גאלינו ה' צבאות שמו קדוש ישראל'. **ואותן הגורסין, סמך [שלהם] מהא דנמצא בפסוק אחד ה' פעמים 'ישראל'".**
ואמנם במהדורא חדשה של הסידור (נדפסה ע"י הרב יואל קלוגמאן ובניו, אר"י תשס"ד) צוין בהערות **ל'ספר המנהיג'** לרבינו אברהם ב"ר נתן הירחי שכתב (דיני תפלה אות מ): "ויש שנהגו לומר (קודם שמו"ע) 'צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל, ברוך אתה ה' גאל ישראל', ושמעתי כנגד חמשה 'ישראל' הכתובים בפסוק אחד בפרשת בהעלותך, ומזכרים חמשה פעמים כנגד ה' חומשה תורה, בשביל חבתן של ישראל לפני הקב"ה". וכ"ה **ב'ערוגות הבושם'** ח"ד עמ' 85 **וב'סידור ר"ש מגרמייזא'** עמ' צט.

אמרות טהורות

"שלא שינה" – שקיום המעשה היה באותה התלהבות כמו ההכנה במחשבה

ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה (ח, ג). וברש"י: "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה". יש להבין, וכי מה שבח הוא זה לאהרן הכהן שלא שינה מציווי הקב"ה.

ויש לומר על פי מה שאמר **כ"ק אבי ז"ל** (מרן **מהר"ש מבעלזא** זי"ע), שהרה"ק רבי **שלום מקאמינקא** זי"ע שאל את רבו הרה"ק **מראפשיץ** זי"ע, מפני מה בשעה שעולה ברצון האדם לקיים איזו מצוה, לבו מלא התלהבות והשתוקקות לקיום המצוה, ואילו כשבא לידי קיום המצוה בפועל, מתקררת ההתלהבות, ואין לו אותה התעוררות שהיתה בו מקודם. והשיב לו הרה"ק מראפשיץ, כי ההכנה למצוה היא במחשבה בלבד, ואין על כך התנגדות מצד היצר הרע, כיון שאין המלאכים יודעים מחשבות האדם (עי' של"ה הק' חלק עשרה מאמרות מאמר ב בהג"ה), ולכן המחשבה היא בהתלהבות גדולה, באהבה וביראה, אבל כשבא לידי קיום המצוות בפועל, נטפל היצה"ר אל האדם להניאו מלקיים את המצוה כראוי, ומתוך כך מתקררת ההתלהבות הגדולה שהיתה בו מתחילה. אלו דבריו הקדושים.

וזה שאמרה תורה באהרן הכהן: "ויעש **כן** אהרן", ופירש"י: "להגיד שבחו של אהרן שלא שנה", דהנה כששמע אהרן את צווי השי"ת: "בהעלותך את הנרות" וגו', בער לבו באש קודש והתלהבות גדולה לקיים מצות השי"ת בהדלקת המנורה בכוונה זכה וטהורה בלתי לה' לבדו, ובאותה התלהבות ובאותה כוונה קיים את המצוה בפועל במשך כל הימים בלא שום שינוי מהמחשבה תחילה.

כ"ק מרן מהר"ש מבעלזא זי"ע ("הבינה והברכה", ועעו"ש)

חמש פעמים כנגד חמשה מיני הבדלות קדושות

ואתנה את חלוים וגו' (ח, יט). וברש"י: "חמש פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה" וכו'.

וי"ל נגד ה' מיני הבדלות קדושות: **א'** – ישראל מעמים, 'ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי' (ויקרא כ, כו); **ב'** – שבט לוי, 'ויקרב אותך ואת כל אחיך' (להלן טז, ז); **ג'** – כהנים מתוך הלוים; **ד'** – כהן גדול מבין הכהנים, דכתיב (דהי"א כג, יג) 'ויִבָּדל אהרן להקדישו קדש קדשים'; **ה'** – עולה על גבי כולן, **יראי ה' ברכו את ה', החשובים מכהן גדול, כי הוא בבחירה ויגיעה ולא בתולדת משפחה ככהנים".**

חתם סופר (תקפ"ז. עעו"ש)

בכוחה של תשוקה נכונה – שיעתר לה ה' במהרה

ויאמרו האנשים ההמה וגו' למה נגרע מלהקריב קרבן ה' במועדו (מ, ז). למדנו מכאן, כי על ידי "שהיתה תשוקתם גדולה מאד לעשות הפסח, ומקירות לבבם צווחו 'למה נגרע מלהקריב קרבן ה'", על כן נעתר להם ה' ונתן להם מצות פסח שני, כי על ידי תשוקתם הנכונה לפני ה' המשיכו הלכות חדשות הנ"ל. הנה **כמוהם אם תגבר התשוקה בלב איש מבני ישראל אל הארץ ובנין בית המקדש, הלא היש מהר יעתר להם,** כי הלא הוא בנוי ועומד הוא למעלה, רק שצריך לבקש עליו להורידו, כמו שנאמר (דברים יב, ה): 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', וכמו שאמר דוד המלך ע"ה, שהתעורר מעצמו על בנין בית המקדש, ויעתר לו ה', כמבואר בכתוב, ועל שם זה נקרא 'דביר ביתך' – לשון דבור, שצריך לבקש מהשי"ת עליו להבנות במהרה, וכל המתאבל על חורבן ירושלים זוכה וראוה בנחמתה (תענית ל:), כי כל האומר כן באמת בתפילה, 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב', הנה פועל באמת זה למעלה על קירוב הגאולה, כנ"ל". **תפארת שלמה** (פר' מסעי, עעו"ש)

על כל פעולה יאמר "אם ירצה השם" או "בעזרת השם"

על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו (פז, יח). כאן כתיב "על פי ה' יסעו – ועל פי ה' יחנו", ואחר כך (בפסוק כ) כתיב: "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו".

"יש רמז מוסר בכאן, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, יאמר: 'אם ירצה השם' או 'בעזרת השם'. למשל, בלכתו בדרך יאמר: 'הנני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי להנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. וכשבא למקום החניה אז יחזור ויתן שבח, ויאמר: 'הנה בעזרת השם יתברך באתי הנה, ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה, ככה בכל פעולותיו". **של"ה הק'**

אמירה נעימה

ויאמר משה לחובב וגו' נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל (י, כט).

נראה לבאר, דהנה כתיב (דברים יא, יז) "הארץ הטובה אשר ה' נותן לכם", משמע שהארץ נתונה לנו בתורת מתנה, ובהרבה מקומות משמע שירושה היא לנו מאבותינו (עי' ב"ב קיט:).

אמנם, שני מיני נחלות הנחילנו ה' בנחלת הארץ: האחד, הארץ כפשוטה, כפי טבעה, לה זכינו בתורת נחלת אבות, ירושה מאבותינו; השני, סגולתה הרוחנית, שיש בה דברים שאינם בדרך הטבע, כמו מועט מחזיק את המרובה, כענין שמצאנו שהחזיקה בה כרכים רבים (עי' גיטין נז.), ושפירותיה היו ממהרים להתבשל, כי "ארץ חמדה נחלת צבי" כתיב (ירמי' ג, יט. כמו שאמרו חז"ל בכתובות קיב.), נחלה זו לא הגיעה לנו מאבותינו, רק הקב"ה בטובו הנחילנו כזאת בתורת מתנה.

וזה הטוב שהטיב ה' לנו, ולכך אמר לו (פסוק לב): **"והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך"**, ופירש"י, שזהו דושנה של יריחו, ת"ק אמה על ת"ק אמה, שהניחוהו מלחלקו ואמרו: "מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו, בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו". ולכאורה, הרי נחלה זו מועטת היתה לזרע יתרו, שחמה אנשים רבים. אכן הטובה היתה, שקיבל נחלת ה' שניתנה לנו במתנה, שיהא מועט מחזיק את המרובה, ואם כן היה יכול ת"ק אמה להחזיק עם רב. וזהו שאמר: **"נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם"** – לא הנחלה שירשנו מאבותינו, ואם כן **"לכה אתנו והטבנו לך".** **תפארת יהונתן** (עעו"ש)

ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו (יא, ו). איתא בגמרא (שבת קכט.) שמי שהקיז דם, צריך לאכול סעודה באותו יום: "רב אמר בשר ושמואל אמר יין. רב אמר בשר – נפשא חלף נפשא (–נפש תחת נפש), ושמואל אמר יין – סומקא חלף סומקא (–אדום תחת אדום)". ולפי זה, לכן אמרו ישראל **"ועתה נפשנו יבשה"**, היינו כשאנו מוצאים עצמנו שנפשנו יבשה מרוב טורח הדרך או מחמת דבר אחר, התקנה המעולה ביותר היא לאכול בשר ולשתות יין, כאמור, אמנם **"אין כל"**, כלומר אין לנו כל צרכי הסעודה הצריכים לנו, כיון שאין לנו בשר ויין. ואם תאמר, והלא אפשר לטעום במן כל מיני טעם, והמן לבדו יספיק, לכך אמרו: הלא על היין לא יספיק, שהרי צריך להיות סומקא דוקא, והמן, אדרבא הוא לבן (שמות טז, לא). וזהו: **"בלתי אל המן עינינו"**, וגם לא שייך בו נפשא חלף נפשא. **זרע שמשון**

ותסגר מרים מחוץ למחנה (יב, טו).

איתא בגמרא (זבחים קא:–קב.): "מרים מי הסגירה, אם תאמר משה, זר הוא ואין זר רואה את הנגעים, ואם תאמר אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא, ואין קרוב רואה את הנגעים". עי"ש. ורבים מתמיהים מדוע לא אמר גם במשה זה הטעם כי "קרוב הוא" (עי"ש במהרש"א, ועוד).

ויש לפרש על פי דרשת רז"ל (סנהדרין לד:): "על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" (דברים כא, ה) – מקיש נגעים לריבים, מה ריבים שלא בקרובים, אף נגעים שלא בקרובים. נמצא שמכח ההיקש נלמד דאין קרוב רואה את הנגעים. ואיתא בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א) דאין מושחין כהנים מלכים, שנאמר (שם יז, כ) "למען יאריך ימים על ממלכתו" וגו', וסמיך ליה (שם יח, א): "לא יהיה לכהנים הלוים" וגו'.

ולפי זה, היות ומשה רבינו היה מלך (זבחים קב.) על כרחך שלא היה כהן. והנה במסכת סוכה (לא.) פירש"י דר' יהודה סבר דלא ניתן לדרוש מהיקש, והקשו בתוס' (שם ד"ה ור"י) על זה שהיא תימה גדולה, דאפילו 'סמוכין', דהיינו שני מקראות הסמוכין זה לזה, ניתנו לידרש, כל שכן היקישא, דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד, עי"ש.

ולפי האמור מיושב התמיהה האמורה, כי לכתחילה לא היה יכול לומר בגמרא משמשה לא הסגירה כי קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים, דמנא ידעינן דאין קרוב רואה את הנגעים, כיון דמקישנן נגעים לריבים, ודילמא לא דרשינן היקש כנ"ל, לכך אמר דמשה זר הוא, ומנא לן זה, על כרחך מכח הסמוכין דאין מושחין כהנים מלכים, כנ"ל, ואם דרשינן סמוכין אזי כל שכן דדרשינן היקישא, כדברי התוס' הנ"ל, ואם כן שפיר קאמר אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים, מכח ההיקש דנגעים לריבים.

טללי אורות – כשם הג"ר יוחנן מקרעמניץ זצ"ל

יתרון דעת

שבת בצבאותיה (עה)

אמרות טהורות ועובדות מאלפות מהרה"ק הרבי ר' זושא מהאניפאלי זי"ע (ד)

הנה נודע מזוהר הקדוש ומספרי מקובלים שיש הפרש וחילוק בין מדרגת **יעקב** ובין מדרגת **ישראל**, ועל דרך הכתוב (במדבר כד, ה) "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל". והנה **אוהל** הוא נקרא עראי ואינו קבע כמו **משכן**, והענין הוא בעבודת האדם הישראלי, כאשר עוסק בתורה ועבודה ומעשה המצוות לשמו יתברך, על פי דברי חז"ל כל דבר כפי המבואר בש"ס ובשו"ע וכו', אבל יש לו בזה כוונה גם להנאת עצמו, שהוא שמח מהעבודה בשמחה, ויש לו הנאה גופניות גם כן מאכילת מצה ומעונג שבת וכדומה וכו', וכל זה הוא רק בחינת **יעקב** ובחינת **אוהל** עראי וכו'... אמנם מי שעושה הכל רק להשלים רצון העליון ית' בעבודתו ואינו עולה על מחשבתו כלל שום הנאת עצמו כלל, לא בגופניות ולא ברוחניות, רק בלתי לה' לבדו וכו'... ואזי ממילא גורם כל הטובות ברכות וישועות טללי רצון וגשמי ברכה ונדבה לכל העולמות, ובזה נכלל גם הוא בתוכם.

והוא שאמר החסיד הקדוש המפורסם ר' זוסיא נ"ע מהאנעפאליא זי"ע בחרוז (זמר כל מקדש) "כל זרע יעקב יכבדוהו כדבר המלך ודחו, לנוח בו ולשמוח בתענוג אכול ושתו, כל עדת ישראל יעשו אותו", על דרך הנ"ל, כל זרע **יעקב** מכבדין את השבת עפ"י דברי השי"ת וכדת של תורה, אבל מתכוונים ג"כ להנאת עצמם לנוח ולפוש מעבודת החול, וגם לשמוח ולהתענג מאכילה ושתיה גופניות, אמנם עדת **ישראל** יעשו אותו – בלתי לה' לבדו.

עטרת ישראל להרה"ק מבאהפאלי זצ"ל (פר' שמות)

פעם אחת נסע [הרה"ק רבי **יצחק אייזיק מקאלוב** זי"ע] על שבת קודש לאיזה כפר סמוך למחנתו, ובעת קבלת שבת קודש שמע קול המון, כי נפלה דליקה ואש בתוך תבואות של בעל הבית הלז, ורצה הבעה"ב לצאת לקריאת ישע להציל הונו ורכושו. והרה"ק תפסו בידו ואמר לו: עמוד, עמוד, ואספר לך מעשה רב:

הרבי ר' זוסיא כשהיה משרת אצל רבו הקדוש (–המגיד ממעזריטש זי"ע), ואמר תהלים בגודל התלהבות סמוך לקבלת שבת, ונשמע קול המון שנפל דליקה תוך הבית, על ידי גודל חום האש הבוער בהתנור. ולאשר הרבי ר' זוסיא הוא היה המסיק העצים בתוך התנור, אמרו לו: זוסיא, עס ברענט! (–בוער). והרבי ר' זוסיא אמר תהלים עוד בגודל ויותר התלהבות, והאש בוער והולך, צעקו עליו פעם שנית ושלישית: זוסיא, זוסיא, עס ברענט! והשיב להם: **נו, און אז עס ברענט, שטייט דאך אין די תורה** (–כשבוער, הלא כתוב בתורה. בפרשתנו יא, ב) **"ותשקע האש"**. והנה תיכף נשקע האש. [והתפטיר הרה"ק רי"א מקאלוב]: **אזוי זאג איך אויך** (–כיוצא בו אומר גם אני), **עס שטייט "ותשקע האש"**. והנה גם בכאן תיכף נשקע האש, ומצאו אחר כך כי בתוך אוצר התבואות היה נשרף כמו בור עמוק סביבותיו, ונשקע האש.

זבות ישראל – עשר צחצחות (מע' ד אות כ)

הוי עובדא אצל הרה"ק **הרבי ר' זושא** זי"ע, שפעם היה משובתי שבת אצל רבו **המגיד הק' ממעזריטש** זי"ע בין החבריא קדישא, ובעת ששוררו לכבוד שבת היה הרבי רבי זושא זי"ע שרוי מאד בהתרוממות הנפש עד שעלה על השלחן והחל לרקוד לכבוד שבת, והנה בשעת הריקוד נפל הנר שעמד על השולחן ונכבה, אכן לא היה זה מחמת הריקוד. משהבחין בזה הרבי ר' זושא, תלה זאת מחמת הריקוד שלו, ונפל מהשולחן והתעלף, ושוב העירוהו ונפל מתעלף, עד שבא אחד מן החבריא קדושא שישב אצל השולחן וראה שלא בגינו נפל הנר, וגחן אליו ולחש לו באזנו, מיד נחה דעתו הק' ושבה אליו רוחו. אח"כ נענה הרבי ר' זושא ואמר: החחושבים אתם שכל הסער הגדול הזה היה כי יראתי מהגיהנם, לא ולא, שהרי בעת שאבוא לעלמא דקשוט והקב"ה יחפוץ שאלך לגיהנם, הלא ארים את כנפי כסותי וארוץ לגיהנם, כי זהו רצון הבורא ית"ש, אלא שיראתי שמא נתרחקתי מהקב"ה, כי בכל עבירה שעובר האדם אזי מתרחק ונתלש מהקב"ה ונעשה מסך המבדיל בינו לבין קונו, כדכתיב (ישעי' נט, ב) "עוונותיכם היו מבדילין ביניכם לבין אלקיכם" וכו'...

ארחות אהרן, פינסק קארלין (אלול תשרי עמ' כא. יעו"ש)

יש מאמר מהרה"ק **ר"ר זושא** זי"ע על המשנה (שבת סז:) "כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה" וכו', שהקשה איך זה יכול להיות דבר כזה שאיש יהודי ישכח את עיקר השבת, ואמר, שרש"י מתרץ קושיא זה, שפירש: **"השוכח עיקר שבת – כסבור אין שבת בתורה"**, ומפרש הרה"ק ר"ר זושא, שזה כוונת רש"י ז"ל לומר, ששכח מהשבת על ידי שהתעמק בתורה, כי למשמאילים בה [היא] סמא דמותא (שם פח:) רח"ל.

נתיבות שלום, סלונים (מהדו"ק ח"א עמ' מא). וראה עוד בעי"ז בס' **'תורת הרמ"ז'** (עמ' קו) שמביא בזה"ל: משמו של הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע אמרו על המשנה (אבות פ"ג מ"ח) **"כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו"**, ופירש כך, "השוכח דבר אחד" זה ששוכח את השי"ת שהוא אחד המיוחד, כתוצאה "ממשנתו", בגלל שהתעמק מדי בסוגיא והסיח דעתו מנותן התורה, "כאילו מתחייב בנפשו" (וראה עוד בס' **'פרי חיים'** להרה"ק מלאכשטשוב זי"ע אבות פ"ג מ"ח – מה שהביא מהמגיד הק' ממעזריטש זי"ע)

יומא דנשמתא

הגה"ק רבי משה חיים זי"ע אב"ד בגדאד

– המשך –

משה איש האלקים:

סיפור נורא הוד מספר החכם רבי **יוסף** בכ"ר **יוסף** זצ"ל בספרו **'כסף צרוף'** (ירושלים תרפ"ו, פרשת וילך, דף קפב:), וכה כותב:

"שמעתי מהזקן מ' **ישועה** יצ"ו מעשה שקרה בזמן הרב הגדול כמהר"ר **משה חיים** זצ"ל ותנצב"ה, שאיש אחד הקדיש ספר תורה לבית הכנסת, וביען כי היה בעל הס"ת נחוץ להורידו לבית הכנסת והסופר עדיין לא השלים ספרו, על כן לקח הסופר ספר תורה שהיה שייך לאיש אחר, גם הוא היה חדש, ונתנו בתוך התיק והורידוהו לבית הכנסת, ובעל הס"ת עשה שמחה ומשתה לכבוד הס"ת, והקדיש קרואים בבית הכנסת לכבוד הס"ת ויתנדבו נדבות לכבוד הס"ת.

והנה כי ראה איש אחד מקרובי בעל הס"ת חלום, והנה בעל הס"ת החדש ואיש אחר שהיה לו הס"ת בבית הכנסת ולקחו הסופר משם וניחיו בתיק, נצים זה עם זה. זה אומר: זה הס"ת שלי הוא. וזה אמר: לי הוא. ועלתה צעקתם השמימה. **אז אמרו ביניהם: זה הדין לא ידינוהו בשמים כי אם באותו העולם, לכו אל מאריה דאתרא, הרב הנ"ל, וישפוט שפוט.**

ויקץ האיש מבוהל ממראה החלום, ויבא ויגד החלום להרב הנ"ל, ותכף שלח הרב אחר שמש בית הכנסת, ואמר לו: האם האיש הזה ששמו כך וכך יש לו ספר תורה בבית הכנסת, ויאמר: כן, יש לו. ויאמר: לך נא ראה האם ס"ת שלו בהיכלו כולו אומר כבוד אם לא. ויפתח הארון וירא והנה התיק ריקן אין בו ס"ת, ויבא ויגד להרב. אז אמר הרב לשלוח אחר הסופר להגיד מה נעשה בס"ת הנ"ל... ויביאוהו אצל הרב, ויאמר לו הרב: היכן הוא הס"ת אשר זה התיק שלו ריקם, ויאמר: הבאתיהו אל ביתי למען עשות הגהות עליו, ויאמר: יבא השמש עמך ותנהו לידו. וכאשר ראה שלא יוכל להכחיש אז הודה עלי פשעו, שנתנו לבעל הספר, כי ספרו לא נשלם עדיין. אז גער בו הרב גערה גדולה ויאמר: מה זאת עשית לעשות ריב ומצה בשמים ממעל בדבר הספר תורה. אז אמרו להרב: תחתוך הדין, כי עיני המתים עליך להגיד להם מצות הס"ת למי תגיע, ויאמר להם: **הנדבות והמתנות שעשו לכבוד הס"ת יגיע לבעל הס"ת החדש, כי עליו כוונו לנדבה, אך עיקר הברכות וקריאת הס"ת יגיע לבעל הספר, כי לו ברכו ולו כוונו.** ויהי כראות הסופר הדבר הזה מיהר להשלים הס"ת והחזיר הס"ת לבעליו. עד כה הגיד לי הזקן הנ"ל שזה המעשה נעשה בימיו ובזמנו".

כבודו היה גדול גם בעיני השכנים המוסלמים, ומספר נכדו הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע בספרו **'עוד יוסף חי'** (דרשות, פר' ויקרא, ד"ה מן הבהמה): "ושמעתי מספרים, גוי מגדולי הישמעאלים כתב על הנייר על ידי ישראל בכתב אשורית ג' אותיות **'בבא'**, ויבא לפני עט"ר הרה"ג מו"ה **רבינו משה חיים** זצ"ל ויראהו הנייר הזה, ויאמר לו החכם, מה הפירוש של אותיות אלו הכתובים כאן, ותיכף ומיד השיב לו: זה ראשי תיבות **'ב**ראשית **ב**רא **א**לקים'. ויתפלא הגוי איך הרגיש וידע זה בהשקפה ראשונה תיכף ומיד, כי הוא נתכוין לנסותו בזה שכתב ראשי תיבות אלו אם ירגיש בכך".

זכרו תורת משה:

תלמידים הרבה העמיד רבינו משה חיים, להם מסר את דרכי ההוראה והמסורה. עדות נאמנה נשתמרה בכתבי נכדו ה'בן איש חי', ממנה למדים אנו על הקפדתו הגדולה שלא לבטל בית המדרש רגע כמימריה, וז"ל: **"וזכור לטוב עט"ר הרב מור זקיני רבינו משה חיים, כשהיה שונה לתלמידים והיה אוכל סעודת הצהרים או של בוקר והיה מברך ברכת המזון, לא היה אומר 'הרחמן' וכו', אלא רק גומר ברכה רביעית ותיכף שונה לתלמידים"** (פורסם מכתי"ק בקובץ 'מקבציאל', גלי לג עמ' סא).

אכן מסירותו הרבה בהרבצת התורה נתנה את אותותיה, וזכו תלמידיו להיות למאורות גדולים, אשר ברבות הימים האירו פני המזרח כולה והרימו את קרן התורה בכל ארץ בבל ואגפיה, מהם ייזכרו: רבי ראובן דוד נאווי - בעל 'יחי ראובן'; רבי אליהו יהושע עובדיה - בעל 'שיחת דקלים'; רבי יעקב יוסף הרופא - בעל 'נאוה תהלה' על תהלים; רבי דוד חי מאיר יוסף נסים (אחי אמו של ה'בן איש חי'); רבי עבדאללה סומך - בעל 'זבחי צדק', ועוד. זכי"ע.

ארחות חיים:

בד בבד עם רב פעליו בהרבצת תורה נשא את עול הרבנות ברמה, ובין השאר תיקן ואיזן את תקנות ומנהגי עירו וארצו, ולא חת לבטל את אשר לא ישר בעיניו, ואף אם לא נשתווה בדבר עם פרנסי עירו, לא נשא פניהם, וסוף דבר היו הכל נשמעים לדבריו. וכבר הזכרנו כי בגין רבינו נגררו בני בבל אחר פסקי הגאון החיד"א זי"ע. נוסף לכך ביסס את מנהג בבל שבענייני גיטין וקידושין נקטינן לחומרא אפילו נגד דעת מרן הב"י, ונמשכו אחריו כל חכמי בבל הבאים אחריו (עי' שו"ת 'רב פעלים', ח"א אה"ע סי' י; ח"ב חו"מ סי' ג).

בין התקנות הנודעות על שמו, נמנית ריבוע הבתים של תפילין כדת וכדין, כאשר העיד בו נכדו ה'בן איש חי' בספרו שו"ת **'רב פעלים'** (ח"ד או"ח סי' ב): "בענין הבתים של תפילין, ראש ויד, שהיו עושין פה עירנו **בגדאד** יע"א משנים קדמוניות ולא היו מרובעות, עד שהם נראין בחוש הראות שאינם מרובעות ולא אצטריך לבדקם במחוגה ובכלי המדה, **ובזמן רבינו הגדול מו"ר זקיני הרב רבינו משה חיים זצ"ל** בא פה עירנו החכם היקר רבי יאודה אשכנזי ז"ל שהיה מתושבי דמשק יע"א, והיה בקי בכמה מלאכות וטען לפני הרב מו"ז זלה"ה על דבר התפילין שאינם מרובעים, והוא יש לאל ידו ללמד את האומנים לעשותם מרובעים, והרב מו"ז זלה"ה אחר שעיין בדברי הפוסקים בדבר הזה והסכים לפוסלם... **אז הכריז בכל בתי כנסיות שכל התפילין שלובשין אנשי העיר הם פסולין, ומעתה יהיו לובשים התפילין שלהם בלא ברכה עד שילמד לאומן לעשות מחדש תפילין מרובעים אשר יהיה רבועם שלם ונכון ומכוון במחוגה ובכלי המדה, אז הכל צריכים לעשות בתים חדשים ויברכו עליהם.** וכן היה, שכל הקהל למקטון ועד גדול, כולם לא ברכו על התפילין.

ואחר שישב חכם ר"י אשכנזי ז"ל הנז' עם האומן יומם ולילה, ולמדו לעשות תפילין מרובעים היטב ומכוונים במחוגה ובכלי המדה, אז כל הקהל עשו בתים חדשים וברכו עליהם, ואע"פ שהיה הדבר הזה קשה מאד אצל נשיאי העיר ויחידי הקהל וגם אצל קצת מחכמים שבעיר, באמרם כי חרפה היא לנו לומר שלא היו אנשי עיר הגדולה בגדאד יע"א מניחין תפילין כשרים מכמה שנים עד שבא האשכנזי הזה ועשה לנו תפילין כשרים, עכ"ז לא יכלו לעכב בדבר הזה, **כי מי יוכל לפתוח פיו לפני הרב מו"ז זלה"ה ומי יוכל להמרות פיו, ובעל כרחם כפפו ראשם לקיים גזרתו, ועל ידו זכו כל הקהל הגדול שבעיר פה אשר היא עיר ואם בישראל למקטון ועד גדול במצוה הגדולה הזאת של תפילין לעשותה כתקנה,** צדקת ה' עשה זכה וזיכה את הרבים... והרב עט"ר מו"ז זלה"ה שעשה התיקון הזה על ידו אשריו ואשרי חלקו זכות הרבים תלוי בו".

גם את סדרי השחיטה העמיד רבינו על מכונם, כפי אשר העלה תלמידו הגדול הגה"ק רבי עבדאללה סומך זי"ע בספרו **'זבחי צדק'** (סי' יח אות יז) בזה"ל: "ולנעמי' מודע שפה **בגדאד** יע"א בזמן מורינו הרה"ג **רבינו משה חיים** ז"ל בשנת התקצ"ה, קיבץ כל השוחטים ובדק אותם... והיה מקצת שוחטים שם שהתירו זה הסכין וקורין אותה בלשון ערבי כִּ'שָּׁנִי' או כִּ'שָּׁוּנִיי (=עבה, בשפה הערבית)... באותה שעה עמד **רבינו הרמ"ח ז"ל** וכעס על אלו השוחטים המתירים (לשחוט בסכין עבה) והעביר אותם מאומנותם, והכריז על הכלים שהם אסורים... ומאותה שעה הכריז **שכל שוחט שהוא שוחט בסכין כ'שני או יש בה קצת כ'שוניי הרי הוא פסול וצריך להעביר אותו. ומאותה שנה ומעלה הנהיג כן פה עירנו בגדאד יע"א ובכל הכפרים והעיירות אשר סביבותיה,** וברוך ה' תלי"ת שעשה והצליח, וכן הוא עתה בעירנו שאין שוחטים אלא בסכין שהיא חדה וחלקה".

במקום אחר כתב בעל 'זבחי צדק' (שם אות צא) על תקנה נוספת שיסד רבינו: "כל הראשונים והאחרונים קראו תגר על מנהג הרע הזה שלוקחים השוחטים [שכר] דוקא מן הכשרות ולא מן הטריפות... ובעירנו מקודם היה המנהג הרע הזה, **וזה כמו חמשים שנה שתיקן מורנו הרה"ג רבינו משה חיים ז"ל** שהשוחטים יקחו שכר קצוב מן הקהל ולא יקחו מן הבהמה כלל ועיקר, ובזה שקטה ונחה כל הארץ, ועוד היום החזקנו אנחנו אחריו בזה המנהג לקחת שכר קצוב מהקהל, וכזה ראוי לתקן בכל עיר ועיר".

כיוצא באלו, תיקן רבינו תקנות רבות וסדרים נחוצים ומועילים, אשר נתפשטו ונקבעו כמנהג בבל הלכה למעשה, ללא כל ערעור, והם נזכרים בספרי נכדו ה'בן איש חי' ושאר חכמי בבל, ומהווים את היסוד להלכה פסוקה בקרב עדות המזרח מדור לדור[1]. והרי אחדים מהם:

"מעשה שהיה בימי מורנו ועט"ר הרה"ג כמהר"ר **משה חיים** ז"ל, שהכתיבה של תפילין היתה יוצאת חוץ לבית ולא היה הבית מחזיק אותה שהיה קצר, והביא הסופר עור אחר ונקב בו נקב כמדת הכתיבה והניח העור הנז' בין התיתורא והמעברתא והכניס בו מה שנשאר מן הכתיבה ותפר אותו עם התיתורא והמעברתא. **ובא מעשה זה לפני מורנו הרמ"ח ז"ל ופסל זה התפילין מסברא דידיה הישרה,** ואמר שמסתמא צריך שתהיה כל הכתיבה בתוך הבית וזה העור לא נקרא בית, אלו דבריו ז"ל. ואחר כמה שנים אחר פטירת מורנו הרב ז"ל ראינו שזה הדבר מבואר בהדיא בהשל"ה ז"ל במס' חולין כתב וז"ל: נ"ל שיש למחות באלו העושים הפרשיות גדולות במאד באופן שהפרשיות אינם מונחים כולם בבתים רק מקצת הפרשיות הם תוך התיתורא שעושין התיתורא גבוה מאד, רק יזהרו שהפרשיות יהיו כולם תוך הבית, עכ"ל ושמחתי" (זבחי צדק', שו"ת, ח"ב או"ח סי' יב).

"פה עירנו **בגדאד** יע"א מנהגם לקרות המגילה ב"י"ד בברכה, אבל בט"ו קורין אותה בלא ברכה כלל, וברכה אחרונה אומרים אותה בלי שם ומלכות, ומנהגם לקרות בט"ו בספר תורה בפרשת 'ויבא עמלק'. והטעם, דעיר בגדאד יש בה ספק אם היתה מוקפת חומה מימות יהושע או לאו... ומקדמת דנא היה המנהג פה עירנו לומר 'על הנסים' ביום ט"ו בתפלה ובברכת המזון, **אך הרה"ג עט"ר מור זקיני רבינו משה חיים זלה"ה ביטל המנהג של אמירת 'על הנסים' משום חשש הפסק, אבל קריאת ספר תורה לא רצה לבטל, דאין כאן חשש ברכה לבטלה,** ולכן עתה אין אומרים 'על הנסים' פה עירנו בגדאד אלא רק ביום י"ד בלבד" ('בן איש חי', שם, פר' תצוה, הלכות פורים אות יד).

עם כל זאת הרבה פעמים היה זהיר מאוד שלא לבטל מנהג קדום, וזאת מדברי נכדו הגדול בספרו שו"ת 'רב פעלים' (ח"ד או"ח סי' לט): "אעפ"י שפסק מרן ז"ל ביו"ד סי' שד"ם להדיא שמותר להספיד נשים של תלמידי חכמים בבית הכנסת, הנה פה עירנו בגדאד יע"א לא נהגו להספיד לנשים כלל, אפילו בביתם, ולכן תמצא כי לזקינתי תנצב"ה אשתו של מרן זקני זלה"ה, שהיה מאריה דאתרא ורבן של ישראל אשר בעיר הזאת, לא הספידוה אפילו בבית, ואעפ"י שנפטרה בחיי מרן זקני זלה"ה, והטעם **כי כך היתה קבלה אצלם במנהג העיר הזאת**".

אודות גודל מסירותו למען עניים ואביונים, מספר הגאון רבי שלמה עאבד תווינא זצ"ל, רבה ומנהיגה של יוצאי בבל בבלכותא שבהודו, כמובא בספרו **'אורות אלים'** (בלכותא תרנ"א, עמ' סז-סח): "כפי ששמענו שמורנו ועט"ר הרב משה חיים זלה"ה היה הולך בכבודו ובעצמו - ומסתובב כשהוא מחופש - לבתי העניים בימי הקור ובודק את מצבם ומה נצרכים הם. ולאחר מכן היה הרב ע"ה מסתובב אצל הגבירים בבתיהם או בבתי מסחרם כדי לאסוף כספים לעניים עבור ביגוד ושמיכות וכדו', וכשבא לבקש, היה אומר בזה הלשון: **אני משה בן חיים באתי לבקש ממך שתסייעני ותתן לי בעין יפה.** ומי הוא זה שרואה את הרב ע"ה בא לביתו ומבקש ממנו בזה הלשון, ולא יתן וישב פניו ריקם ח"ו. ומיד במשך שבוע ימים היה אוסף להם ומטיב את מצבם, אשריו ואשרי חלקו".

בערור החיים:

בשנת תק"ע, כשהגיע רבינו לימי זקנה, מינה את הגדול שבתלמידיו הגה"ק רבי ראובן דוד נאווי זצ"ל לדון על מקומו כאב"ד, ורק ביום חמישי היה יושב לדון עמהם, כי כל דבר הקשה היו מביאים אליו וכל דבר הקטן ישפטו הם.

בערוב ימיו, בחודש מנחם-אב תקצ"ה[2], נתמלא הבית אורה עם לידת נכדו הגדול הגה"ק ה'בן איש חי', כבן הבכור לבנו הגה"ק רבי אליהו זצ"ל. את שמו 'חיים' נתן לו זקנו רבינו ע"ש אביו, ונוסף לו גם השם 'יוסף' ע"ש אחי אמו (על השתלשלות הדברים עד שניתנו לו ב' שמות אלו, ראה 'קץ הימין', עמ' צח).

הסבא קדישא השתעשע מאוד עם נכדו החביב ובהכוונתו נתגדל ונתחנך על פי דרכו. על תכונותיו הנמרצות של הנכד כמו שובבותו כדרך הילדים, מספר ה'בן איש חי' בעצמו בספרו **'בניהו'** (יומא עח:) - על מאמר הגמרא "כי הא דרבה זבין להו מאני גזיזי דפחרא לבניה ומתברי להו" ("כלים סדוקים של חרס בדמים קלים". רש"י) - בזו הלשון: "גם עט"ר הרב מור זקיני **רבינו משה חיים** זצ"ל היה נוהג כמנהגו של רבה, כי אנכי הצעיר בהיותי קטן הרבה, היה לי תאוה לשבר כלים, והיה קונה לי כלי חרס פיגומים או סדוקים בזול הרבה, ומביא לי לשברם למלאת תאותי. השי"ת ברחמיו ינחני באורח מישור".

בהגיע רבינו לגבורות שמונים שנה, נתבקש בישיבה של מעלה ביום ח' סיון שנת תקצ"ז, בהשאירו אחריו ארבעה בנים ובת אחת, הלא המה: רבי אברהם; רבי ראובן; רבי עבדאללה; רבי אליהו (אבי ה'בן איש חי'); ומרת רחל אשת החכם הגביר רבי יחזקאל יהודה, זצוק"ל.

נשתמר הספד מהגה"ק רבי יעקב ענתיבי זי"ע אב"ד דמשק: "דרשתיו על הרב ח"ר משה חיים ז"ל רב דבבל יע"א", כאשר בדבריו עורר בגודל החובה להשתדל בהספדו של חכם וחומר עונש הרפיון בכך (נדפס בקובץ 'מן הגנזים', ח"ד עמ' קה).

מחיבוריו נשארו שלש תשובות בלבד שנדפסו בספרי נכדו ה'בן איש חי' (שתים בהלכות עגונה בקונטרס 'דבר משה' המצורף לספר 'רב ברכות', בגדאד תרכ"ח; תשובה שלישית בשו"ת 'רב פעלים', ח"א אה"ע סי' ג).

עוד מספר חידושים ודרשות בשמו הובאו בשני ספרי תלמידו הג"ר יעקב יוסף הרופא 'נאוה תהלה' ('ירושלים תר"ה') ו'שמן הטוב' (קושטנדינה תר"ט), וכן בספר 'זבחי צדק' לתלמידו הג"ר עבדאללה סומך, ובספר 'אורות אלים' להג"ר שלמה עאבד תווינא. כמו כן נדפסו שמועות ופסקים משמו בספרי חכמי דורו.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

---

1. כאשר נשאל נכדו ה'בן איש חי' מאת 'יהודי אחד מתושבי הודו שאלה בענני מנהג הנישואין שם, השיב בתשובה: **"ונראה שגם אנשי במביי וכלכתה וסנגפור צריכים לנשות כמנהג עירינו, יען כי רוב האנשים התושבים הם או אבותיהם היו מאנשי עירינו ששכנו שם, וצריך לסמוך על מנהג עירינו, כי גדול כח המנהג"** ('רב פעלים', ח"ג אה"ע סי' י').
2. יש שציינו את שנת לידתו בתקצ"ג או תקצ"ד, אך ר"א ששון בספרו **'זכרון לחיים'** רשם מפי החכם רבי יעקב זצ"ל את מועד לידת אביו ה'בן איש חי' בחודש אב תקצ"ה. ויש לסמוך על עדות הבן יותר משאר מסורות.

מאת: הרה"ח ר' **ישכר בעריש ווייס** שליט"א

המדור נערך לזכר נשמת הרה"ח – ר' משה בהר"ר ישכר בעריש ברונשטיין ע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

עלי הדף

ענין שנלמד במסגרת "דף היומי"

מסכת שבת

כיצד נלמדת הוצאת משאוי ממשא בני קהת – הלא הארון נשא את נושאיו?

אמר רבי אלעזר, המוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב, שכן משא בני קהת, ומשא בני קהת מנלן, דכתיב (במדבר ג, כו) "**על המשכן ועל המזבח סביב**", **מקיש מזבח למשכן, מה משכן עשר אמות אף מזבח עשר אמות... וכתיב** (שמות מ, יט) "**ויפרוש את האהל על המשכן**", **ואמר רב, משה רבינו פרשו, מכאן אתה למד גובהן של לויים עשר אמות, וגמירי דכל טונא דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלתחת אישתכח דהוה מידלי טובא** (צב, א). ופירש"י: "מכאן אתה למד – **דקא סלקא דעתך שאר הלוים נמי גביהי כמשה.** תלתא מלעיל – וכיון דמזבח עשר אמות, והוא נושא בכתף... והלוים עשר אמות, כי מדלו ליה תילתא למעלה מראשיהן או מכתיפו, נמצא גבוה מן הארץ קרוב לשליש של עשר אמות, דהוו טובא טפי יותר מעשרה טפחים", והיינו, כי כאן סברה הגמרא שגם שאר לויים היו גבוהים י' אמות במשה, ונמצא שבמשא המזבח היה המזבח למעלה מי' טפחים.

ובהמשך הגמרא: "**ואיבעית אימא, מארון, דאמר מר ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וגמירי דכל טונא דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלרע, אישתכח דמלמעלה מעשרה הוה קאי**", ופירש"י: "ואיבעית אימא – **לא גביהי לוים**, ולאו ממזבח גמרינן, דשמא לוים לא גביהי אלא שבע אמות, ואין משאן דמזבח גבוה מן הארץ אלא ב' או ג' טפחים, ומארון גמר לה וגו'. אשתכח דלמעלה מעשרה קאי – טובא, אפילו אין גובהן של לוים אלא שלש אמות כמונו, הרי י"ח טפחים, וארון אינו תלוי למטה מכתפותיהן אלא ששה טפחים ושני שלישי טפח, אישתכח דגבוה עשרה ויותר", והיינו, דאי נימא שהלויים לא היו גבוהים י' אמות כמשה רבינו, לא נוכל ללמוד דין זה מן המזבח אלא ממשא הארון, כי מאחר שגובה הארון היה י' טפחים, וכשגובהם היה כסתם בני אדם ג' אמות שהן י"ח טפחים, נמצא שמכתפיהם ירד הארון כשיעור ששה טפחים ושני שלישי טפח, והסתיים למעלה מי' טפחים.

ה'שפת אמת' בחידושיו מעיר על הלישנא קמא, למה אכן למדו דין זה ממזבח ולא ממשא הארון, ולא נצטרך לחדש שהלויים היו גבוהים עשר אמות, וכותב: "יש לומר, **כמו דהמוציא חי פטור משום דחי נושא את עצמו, כן בארון דהיה נושא את נושאו פטור ולאו עבודה היא**", והיינו, שהרי ידוע שהארון היה נושא את נושאיו (סוטה לה, א), וכ"ש את עצמו, וא"כ לא נוכל ללמוד ממשא הארון, שאינו נחשב למלאכה לגבי מלאכת שבת, כי דינו כדין מוציא את החי שפטור, משום שהחי נושא את עצמו (להלן צד, א).

אך לפי זה צ"ע בדעת הלישנא בתרא, הא'כך לפי' ממשא הארון, וכבר עמד בזה בספר **'שם משמואל'** (נשא תרע"א), וז"ל: "בש"ס שבת אמר **ר"א** המוציא משאוי למעלה מי' טפחים חייב שכן משא בני קהת [את הארון]. וקשה שהרי הארון היה נושא את עצמו, כאמרם ז"ל 'נושאיו נשא, עצמו לא כל שכן', ובדברי הימים א' (טו, כו) 'וידי בעזור אלקים את הלוים', ופירש"י בשם רבותינו ז"ל מכאן שהארון נשא את עצמו, וברד"ק (ש"ב ו, יד) 'כלומר כיון שנשאוהו בכתפים במוטות ולא הרגישו בו כאילו אין משא בכתפיהם ידעו כי אלקים עזרם'... וא"כ הכא נמי הרי כח אחר מעורב בו, וצ"ע בעת". [יצוייץ, **כי לפי חידושו של ה'שם משמואל'** (פר' תרומה תרע"ב וע"ש תרע"ז) שגם שאר הכלים נשאו את עצמם, לא נוכל ללמוד גם ממשא המזבח, וז"ל: "דהנה ידוע שהמשכן וכליו היתה בהם הקדושה כ"כ נגלית עד כמעט שהיה בהם רוח חיים, והארון נשא את נושאיו, **ולא הארון בלבד אלא אף כל הכלים היו מעין זה... ולאו דוקא במשא בני קהת לבד אלא אפי' במשא בני גרשון ובני מררי שהיה בעגלות, על כרחך לומר שהיו נושאים את עצמם**, כי צא וחשוב ס' עמודים שעוביין אמה וקומתם חמש אמות, ולדברי האומר שהמזבח גבהו פי שנים מארכו היתה קומת עמודי החצר ט"ו אמה, ותשעה עמודים של עשר אמות, ומ"ח קרשים שהיה עוביין אמה ורחבן אמה וחצי וקומתם עשר אמות עם ציפוייהן ואדניהם, וכל אלה נטענו על ארבע עגלות ושמונה בקר, מה גם בדרך המדבר שכולו חול, ועל כרחך לומר **שהכל היה בדרך נס שהיו סובלים את עצמם, ורוח החיים שבהם היה נושא אותם**", ולפ"ז קשה גם הלימוד ממזבח].

וביישוב הענין יש להביא מדברי **ה'חתם סופר'** שהעיר במה שאמרו בסוגייתנו: "**וגמירי דכל טונא דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלתחת**", דלכאורה הנחה זו שייכת רק במשא רגיל וטבעי, אולם במשא שהוא בדרך נס מה שייך לומר כללים הללו, ועל כך כתב: "ויותר נראה דלא על הארון עם הלוחות קאמר, כי הוא נשא את נושאיו ולא שייך ביה 'גמירי כל טונא' וכו', **ולא מיירי אלא מהארון ששברי לוחות בתוכם**, וגם הוא היה ט' טפחים, אלא אפשר שלא היו עליו כפורת, אבל כרובים לא היו עליו בודאי". ולאור דבריו נוכל ליישב גם הערת השפ"א והשם משמואל, דשפיר נוכל ללמוד ממשא בני קהת – מן הארון ששברי לוחות בתוכם, שלא היה נושא את נושאיו.

עוד יש לתרץ על פי מה שמצינו **ב'דעת זקנים'** לבעלי התוס' (פר' תרומה כה, יא): "ראוי היה הארון להיות זהב כולו, אלא לפי שיהיה נישא בכתף ויכביד יותר מדאי, ואע"ג דאמרינן 'נושאיו נושא' – **לפי שעה היה...** וכן מצינו במזבח הזהב שצוה הקב"ה לעשות מעצי שטים ולחפות זהב, וכן מזבח הנחשת לפי שהיו נושאין בכתף ולא יכביד על הנושאים". ולפי זה, שהיה זה נס לפי שעה שהארון נשא את נושאיו אבל לא היה כן בתמידות (עי' סוטה שם דהוי כן כשעברו את הירדן, ועי' חידושי אגדות מהר"ל שם), **ובכן** שפיר נוכל ללמוד מכך למלאכת שבת, כי בדרך כלל לא היה נושא את עצמו, ואלו שנתקשו בזה סוברים שנס זה – שהארון נושא את נושאיו – היה דבר תמידי (וע"ש בדעת זקנים), ולכן שפיר נתקשו בזה.

עלי אורח

אורחות חיים הלכה למעשה

דיני נדר בעת צרה

היות ובעת צרה ליעקב ותקופת ימי הצוקה שעברנו בחודשים האחרונים, המקום ירחם עלינו ועל כל ישראל, שכיח שרבים מקבלים עליהם כל מיני נדרים וקבלת טובות, נכתוב כמה הלכות ופסקים בזה:

א. **בעת צרה מותר לנדור** (יו"ד סי' רג ס"ה, אע"ג דאיתא שלא יהא אדם רגיל בנדרים ואפילו צדקה אין טוב לידור, ע"ש בסעי' א-ד). דבר זה נלמד מיעקב אבינו, כדכתיב בפרשת ויצא (כח, כ) "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי" וגו', ודרשו רז"ל (בר"ר ע, א): "מהו 'לאמר', לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרתן".

ב. **אולם גם בעת צרה אין ראוי להרבות בנדרים** (עי' בס' כנויי נדרים להגרש"ק זצ"ל בנדרי זריזין סי' רג). **ולכתחילה, כשנודר בעת צרה ומקבל על עצמו לקיים איזה דבר טוב, ראוי לקבל עליו לקיים הנדר לזמן קצר בלבד** (עי' בס' 'יוסף אומץ' הקדמון דיני נדרים עמ' 352. וראה בס' 'כל נדרי' פ"ב ה"ה ובהערות שם).

ואמנם נכון שכל מה שיקבל על עצמו יאמר "בלי נדר", כי יש שכתבו שבזמננו ראוי להימנע מלנדור אף בעת צרה, ורק בדורות הראשונים "שהיו בטוחים בעצמם שלא ישנו את דבריהם מכל מניעות שבעולם, מה שאין כן דורות אחרונים" (שבט מוסר פרק כ אות כג, ועי"ש. וכן מובא בילקוט מעם לועז פר' ויצא. ועי' בס' כל נדרי פ"ב הערה יז-יח).

ג. **נדר בעת צרה במחשבה בלבד** - יש מחלוקת בין הפוסקים אי הנדר חל (עי' שו"ת נשאל דוד יו"ד סי' יז - דיתכן דנודר בעת צרה במחשבה צריך לקיים, דאגב צערו ודחיק ליה עלמא גמר בליבו לעשות כן, ברם עי' בשו"ת יהודה יעלה יור"ד סי' שלג ד"ולאמר" - משמע דבעי אמירה. וכן משמע באו"ח הק' שם בפסוק על תיבת "לאמר").

ד. **נדר לצדקה בעת צרה - בשביל שיתרפא פלוני וכיו"ב והלה לא נתרפא - האם צריך לקיים נדרו?** דבר זה תלוי אם אמרו בלשון תנאי - שאם יתרפא יתן כך וכך לצדקה, כיון שהתנה, אעפ"י שלא היה תנאי כפול, פטור מלקיים נדרו (עי' יו"ד סי' רכ סט"ו ברמ"א).

אבל אם לא התנה, רק אמר אתן לצדקה או אקבל עלי דבר טוב לעשות כדי שבזכות זה תהיה לי - או לפלוני - רפואה שלימה וכיו"ב, אז צריך לקיים כל מה שנדר, אעפ"י שלא נתרפא (עי"ש ברמ"א ומובא ג"כ במ"ב סי' תקסט סק"ד).

ה. **התרת נדר שנדר בעת צרה** - יש מחלוקת הפוסקים אם אפשר להתירו, והרמ"א (ביו"ד סי' רכח סעי' מה) כתב שאין להתיר אלא לצורך מצוה או לצורך גדול (ועי' בשו"ת הרמ"א סי' קג שאם יש חשש גדול שלא יוכל לקיים נדרו מותר להתיר, דהוי בכלל לצורך מצוה, עי"ש).

יש שכתבו בשם ר"י החסיד דאפילו דיש מתירין בעת צרה הנדר, מ"מ יש סכנה להתיר הנדר (עי' שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"ב סי' קיא) ויש שאין חוששין לזה (עי' תשו' מהר"ם מינץ סי' עט ועי' תשו' אמרי יושר ח"ב סי' קסב וע"ע מה שציין בזה בס' כל נדרי פ"ז ה"ה ובהערות שם).

ו. **אשה שנדרה בעת צרה** - יש אומרים שהבעל יכול להפר נדרה (עי' תשו' נוב"ת יור"ד סי' קנט, דאפילו נדרה על דעת רבים - בעלה מיפר לה. מובא בפ"ת יור"ד סי' רכח ס"ק מב), ויש מחמירין (עי' תשו' מהר"ם שיק יור"ד סי' י). ויש שכתבו דעל אף דמעיקר הדין יש להקל דבעל יכול להפר, מ"מ לפנים משורת הדין יראה הבעל לקיים נדרה עכ"פ באיזה סכום מועט (עי' תשו' מהר"ש ענגיל ח"א סי' סד). ובשו"ת ערוגת הבושם (יור"ד סי' רטו) כתב, דאף דמעיקר הדין אין הבעל חייב לקיים נדרי אשתו אפילו נדרה בעת צרה, **מכל מקום ראוי לו לקיים בזה "ועשית הישר והטוב"**, וכבר אמרו חז"ל **שלעולם אין אדם מעני מן הצדקה ואין דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה**, שנאמר (ישעי' לב, יז) "והיה מעשה הצדקה שלום" (הובא ביור"ד סי' רמז ס"ב), ובפרט לעת הזאת אם היה ראוי להקריב קרבן תודה על שהפלא ה' עמו חסדו.

מאת: **הג"ר שמאי קהת הכהן גראס שליט"א**

עלי ספר

אבני שוהם בעניני הגליות, הלכה ושמעתתא וקורות העתים - תוכו רצוף אהבה: חידושים וביאורים, חקירות ופלפולים, בירורי הלכות וקורות העתים והזמנים, בעניני גלויות ישראל בארצות פזוריהם והשתלשלותן: גלות עשרת השבטים; נהר הסמבטיון; הרוגי העיר ביתר; עשרה הרוגי מלכות; מסעי הצלב (גזירות שנת תתנ"ו); ערב שבת חוקת (שריפת התלמוד); גירוש ספרד (שפאנייע) ואנוסי ספרד; גזירות שנות ת"ח-ת"ט; חורבן אירופא בשנות הזעם (ת"ש-תש"ה), ועוד הרבה ענינים המסתעפים מהן, אשר כולם מקורם טהור מספרי רבותינו מאורי הדורות זי"ע. ספר עשירי בקודש מסדרת הספרים 'אבני שוהם' על המועדים ועתות השנה. נערך ונסדר להפלא בטוב טעם ודעת על פני קנ"ב סימנים, ובראשם תוכן ענינים מפורט, על ידי הרה"ג ר' מאיר רוטנר שליט"א. רמת ויז'ניץ חיפה, ניסן תש"פ (תקלד עמ').

פסקי ומנהגי השל"ה - פסקי הלכות ומנהגי ישראל מספרי רבינו **ישעי' הלוי הורוויץ** זי"ע מרא דארעא דישראל. מלוקטים מתוך ספריו הקדושים: **שני לוחות הברית, סידור שער השמים, בגדי ישע על המרדכי, מצות תפילין, הגהות על הטור.** בתוספת ציונים והערות לדברי הפוסקים שנשאו ונתנו בדברי השל"ה וההלכות העולות לדינא מהשלחן ערוך, וגם לרבות פסקי השו"ע הרב והמשנה ברורה. נערך ונסדר להפלא בטוב טעם ודעת ויצא לאור ברב פאר והדר על ידי הרה"ג ר' מאיר רוטנר שליט"א. רמת ויז'ניץ חיפה, ניסן תש"פ (רא עמ').

תועפות ראם טל תורה - חידושים יקרים וביאורים נפלאים בשמעתתא, מוצאם בהבנת פסוקי המקראות ודברי חז"ל, מסתעפים למשא ומתן בדברי ראשונים ואחרונים, ערוכים על סדר פרשיות התורה. מאת הרה"ג ר' אליעזר משה באר שליט"א, ירושלים תשע"א (תטז עמ').

תודותינו וברכותינו נתונות לאלו שנדבו הוצאת הגליון לזיכוי רבבות מאחב"י

ידידינו המחותנים החשובים
הרה"ח ר' **אברהם יוסף פירער** הי"ו
והרה"ח ר' **יצחק ארי' בליינכפעלד** הי"ו
לרגל שמחת **אירוסי צאצאיהם שז'**
בנו הבה"ח כמר **יודא אלטר פירער** נ"י
עב"ג בתו הצנוה"ח תחי'
למזל טוב ובשעה טובה ומצלחת

בית המדרש דחסידי בעלזא (לאמאריניערסט.)
ברכת **מזל טוב** נלבבה מוגשת בזה לאחד ומיוחד שבחבורה הוא ניהו עסקן דגול אשר יום וליל לא ישבות לטובת בנין בית מדרשנו שיהא לשם ולתפארת
הרה"ח ר' **עוזיאל כהן** הי"ו
לרגל שמחת **הולדת הבת** תחי' במז"ט ובשע"ט ויהא רעוא שיזכו לגדלה ואת כל יוצ"ח לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ולהמשיך בפעליו הכבירים במתוך רוב נחת והרחבה, אושר ועושר וכט"ס
כעתירת וברכת **הגבאים והמתפללים**

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **מרדכי** ב"ר **שלום** ע"ה
נלב"ע ביום ט"ו סיון תשס"ב
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח על ידי בנו ידידנו הנדיב הנכבד
הרה"ח ר' **שלום לערנער** שליט"א

ברכת מזל טוב חמה מוגשת בזה למנהלנו היקר שבערכין
הרה"ח ר' **עוזיאל כהן** הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהולדת הבת תחי'
ויה"ר שיזכו לרוב נחת אושר וכט"ס.
מאחל צוות
wilink

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **ריזל** ב"ר **צבי גאליצקי** ע"ה
נלב"ע ביום י"ד סיון תש"ל - **תנצב"ה**
הונצחה על ידי בנה
הרה"ח ר' **ישראל ברוך ראטהשילד** שליט"א

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **שרה** ב"ר **אברהם שלמה** ע"ה
נלב"ע ביום י"ח סיון תשע"ד - **תנצב"ה**
הונצחה על ידי בניה החשובים
משפחת ישכרוף ה' עליהם יחיו

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **רחל** ב"ר **יהודה לייב** ע"ה
נלב"ע ביום י"ב סיון תשע"א - **תנצב"ה**
הונצחה על ידי בנה
הרה"ח ר' **יודא לייב מאנדל** שליט"א

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **רחל** ב"ר **שמואל** ע"ה
נלב"ע ביום י"ד סיון תשע"ב - **תנצב"ה**
הונצחה על ידי בנה
הרה"ח ר' **יצחק משה גרוויז** שליט"א

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **יחיאל אפרים** ב"ר **פסח** ע"ה **טיפנברוינער**
נלב"ע ביום ט"ו סיון תש"נ - **תנצב"ה**
הונצח על ידי חתנו
הרה"ח ר' **שמואל דוד גאלדמאן** שליט"א

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **חי' רבקה** ב"ר **שמואל ארי'** ע"ה
נלב"ע ביום י"ט סיון תשל"ט **תהא נשמתה צרורה בצרור החיים**
הונצחה על ידי בנה העסקן הדגול
הרה"ח ר' **יעקב יחזקי' בערגער** שליט"א

עלים לתרופה – להפצת תורה והסידות. © יו"ל ע"י מכון "אור הצפון" דחסידי בעלזא אנטווערפען – פקס. 303.55.59 (32 3) – Fax. – Lamorinierestr. 76 2018 Antwerpen – Belgie. office@ alimlitrufa.com